

THOMAS SANKARA, PRESIDENT DELS POBRES

Antonio Lozano, escriptor i guanyador del 1r Premi Internacional de Novel·la Negra Ciutat de Carmona amb "El cas Sankara".

El 15 d'octubre de 1987, sobre les sis de la tarda, un cotxe irrompia en el recinte del Consell de l'Entesa de Uagadugú. Els homes que en baixaren dispararen sobre el xofer del President i els guàrdies situats a l'entrada de l'edifici.

Pujaren les escales fins al primer pis, mentre que en l'interior de la sala on s'hi trobaven reunits els membres del Secretariat del Consell Nacional de la Revolució amb Thomas Sankara, Cap de l'Estat burkinabé, tots es refugiaren sota la taula, alarmats per les ràfagues de kalashnikov. Immediatament reaccionà el President, i posant-se de peu, intentà tranquil·litzar als demés:

- No us preocupeu, és a mi a qui busquen -es dirigí cap a la porta-.

Va sortir amb els braços alçats i així va rebre les bales amb les que el sergent Kafando i el caporal Nadié, homes de confiança de Blaise Compaoré, el seu millor amic, tancaven un període breu però fructífer en la història d'un dels països més pobres del planeta: Burkina Faso.

Hores més tard, Compaoré feia arribar, a través de la ràdio nacional, un missatge al poble: L'era Sankara havia acabat. Amb ell començava la Rectificació. Tots en el país reberen la notícia atònits: l'amistat entre els dos homes revestia caràcter de llegenda. Junts havien emprès l'aventura revolucionària i, pel poble burkinabé, eren germans abans que amics.

Tot va començar el cinc d'agost de 1983. El capità Compaoré avançà cap a Uagadugú des de Po amb els seus comandos camuflats en els camions requisats a una empresa constructora canadenca que operava a la zona. En les afores de la capital, militants d'esquerra els esperaven, després de provocar una apagada general, per guiar-los pels carrers obscurs fins els punts estratègics de la ciutat. Per primera vegada en la història del país, els civils i els militars progressistes s'unien per prendre el poder i posar en marxa el procés revolucionari que donaria al seu líder el sobrenom de President dels pobres.

Els quatre anys que durà l'era Sankara foren suficients per remoure la consciència no sols del seu poble, sinó de milions d'africans, fonamentalment els més joves i els més desfavorits. La seva mort va commoure profundament al continent i provocà manifestacions de protesta en nombrosos països. En les universitats de tot el continent, campus, residències o menjadors foren rebatejades amb el seu nom pels estudiants. El record de la seva obra es manté viu a Àfrica, i encara avui es poden adquirir en els mercadillos gravacions dels seus discursos, alguns d'ells memorables, com el pronunciat a

l'Assemblea General de la ONU a l'octubre de 1984. Fou en aquella ocasió quan Ronald Reagan rebutjà convidar-lo a la Casa Blanca, costum habitual cap als Caps d'Estat que xafen sòl nord-americà, i ell fou rebut en olor de multituds a Harlem, on féu cèlebre la seva frase: Harlem és la meva Casa Blanca.

Les conviccions revolucionàries de Thomas Sankara s'anaren forjant al llarg de la seva vida, des de la seva infància. Sent nen, es va veure confrontat en més d'una ocasió a situacions d'injustícia, quan el seu país encara s'anomenava Alto Volta i es trobava sota dominació francesa. Els desordres dels nens blancs, dels que sempre sortien airosos gràcies a la protecció de les autoritats colonials, constituïren els seus primers passos en el caràcter rebel que mai l'abandonaria. Més tard, el seu apropament a la figura de Jesucrist, per la que sentia una poderosa atracció, -va estar a punt de fer-se sacerdot, tot i que després abandonà tot hàbit religiós i sols s'entregà a la oració en els moments de soledat-, despertà en ell una gran sensibilitat cap als problemes socials, i no eren pocs en un país com l'Alto Volta. L'ambient estudiantil, en els anys convulsos de les independències, resultà ser un camp abonat per a les seves inquietuds, que s'anaren forjant en les contínues lectures. Devorador de llibres, encara en els seus anys de President aquests ocupaven la major part de l'equipatge en els seus viatges a l'estranger.

Impulsat potser per la seva vocació de servei, decidí dedicar-se, un cop acabat el batxillerat, a la professió mèdica. Però la beca no va arribar i, frustrat, optà per la única solució que la situació financera de la seva família li permetia: la carrera militar. Ingressà en l'Acadèmia Militar de Kadiogo, on l'esperava una trajectòria brillant i la possibilitat de desenvolupar unes dots de comandament i de lideratge que el portarien amb el temps a la Presidència de la República.

Després del seu pas per Kadiogo, fou enviat a l'Acadèmia Militar d'Antsirabé, a Madagascar, on ingressaven els millors estudiants de les acadèmies militars africanes. Fou allí on establí contacte amb les idees marxistes i les corrents revolucionàries, de la mà dels seus professors i de les revoltes que sacsejaren a la Gran illa a l'any 1972 i acabaren amb la presidència de Tsiranana, en el poder des de la independència, al 1960. L'etapa Malgache resultà ser crucial en la formació política i en l'encausament de les seves inquietuds socials per les corrents esquerranoses que recorrien en aquells anys el continent africà. S'endinsà en al història de la colonització, en l'estudi de l'economia i la sociologia, en l'anàlisi de les diverses experiències revolucionàries del continent, amb la ment sempre posada en el seu país, i així s'anà forjant el somni que ja mai l'abandonaria, l'obsessió que el perseguí fins el dia de la seva mort: treure al seu poble de la misèria i tornar-li la independència que, tot i les proclamacions de finals dels cinquanta i principis dels seixanta, mai havia arribat.

De tornada al seu país, Thomas Sankara es va integrar en l'exèrcit voltaic . La guerra amb Mali, al 1974, -on adquirí enorme popularitat després d'una incursió espectacular en territori maienc- incrementà la seva convicció de que Àfrica caminava en sentit equivocat. Des dels seus primers destins a l'exèrcit, es dedicà claudesment a la formació política dels joves militars al seu comandament. Així naixeria el nucli d'oficials progressistes que més tard

jugaria un paper fonamental en la revolució voltaica. Però també dirigí els seus esforços en conèixer als líders dels nombrosos partits polítics i sindicats d'esquerra, convençut de que els canvis en el seu país no podrien arribar sols de la mà dels militars –“un militar sense formació és un assassí en potència”, afirmava-, i de que la unitat de les forces progressistes, atomitzades per postures irreconciliables, resultaria imprescindible per la victòria de la revolució que estava entestat en cometre.

Al 1978, coincidí a Rabat amb Blaise Compaoré en un curs de formació de paracaigudistes. Durant els cinc mesos que durà l'estància, els dos homes estrenyeren llaços d'amistat i, al seu retorn a Alto Volta, ja eren inseparables. En les llargues conversacions mantingudes en al capital marroquí, Sankara contagià al seu nou amic amb les seves idees i el seu entusiasme, amb el somni de veure algun dia al seu poble viure dignament. Des d'aleshores, les vides dels dos homes corrieren en paral·lel fins el dia en que, al final, arribà el moment tan esperat: el quatre d'agost de 1983. Abans, Tom Sank –com l'anomenaven els seus conciutadans-, havia acumulat certa experiència en el poder: com a ministre d'informació, càrrec imposat pel seu superior i President de la República, el coronel Zerbo, i del que dimití amb una frase que es féu cèlebre en el continent, pronunciada en un discurs i amb el President al seu costat: “Que s'abati la desgràcia sobre aquells que emmordassen al poble!”; més tard, com a primer ministre en un govern de coalició del que fou desallotjat per l'ala dreta en un cop d'estat, al maig de 1983.

Però la oportunitat que estava esperant, i que ell mateix preferí retardar en vista de les contínues querelles entre els partits d'esquerra, arribava amb el cop d'estat dels militars progressistes, encapçalats per Compaoré, Zongo, Lingani i ell mateix, des d'aleshores coneguts com els quatre caps històrics de la revolució. El poder quedava exclusivament en mans dels revolucionaris, i el poble voltaic va rebre amb eufòria la nova situació. La popularitat de Tom Sank era enorme; havia arribat l'hora de fer realitat els somnis crescuts durant anys. Alto Volta passà a formar part del passat colonial: el país estrenà nom: Burkina Faso, la Pàtria dels homes íntegres.

El primer que s'hauria de destacar de la gestió de Sankara és la seva honestedat, i la creuada que llançà contra la corrupció. El seu primer gest fou vendre les limusines de l'Estat i adoptar com a vehicle presidencial l'automòbil més barat del mercat, aleshores el Renault 5. En absolut es tractava d'un gest populista, sinó de deixar clar davant de tots que arribava un nou estil de governar, adaptat a la realitat del país, i d'anunciar que ni un sol franc de l'erari públic seria detret de lo més urgent: desenvolupar la nació i millorar les condicions de vida de la població. Fou el primer en donar exemple: va mantenir com a sou de President el mateix que percebia com a capità de l'exèrcit. Al morir, la seva compte corrent comptava amb una quantitat irrisòria, i el seu modest habitatge adquirit mitjançant un préstec encara estava sense pagar. Auster en el seu model de vida, lluità igualment contra el nepotisme, i deixà clar a tots els membres de la seva família que cap d'ells podria comptar no ja amb cap privilegi, sinó amb qualsevol treball ofert per l'Estat. Durant el seu mandat com a president, la seva mare seguia mantenint la seva modesta parada d'espècies en un mercat de Uagadugú. La situació resultava insòlita en el

context africà, i molt aviat els extensos sectors empobrits del continent i els joves l'adoptaren com el president que tots volien per al seu país.

Seria impossible enumerar aquí totes les fites de la revolució burkinabé, però no podem deixar de mencionar els obtinguts en el camp de l'educació, on la taxa d'escolarització ascendí espectacularment, disminuint en varis punts la d'analfabetisme; o en el camp de la sanitat, on els "comando-vacunació", en els que s'unien voluntaris burkinabés i d'ONG's, protegiren de diverses malalties am és d'un milió de nens; també en el camp de la lluita per la igualtat entre sexes, incorporant a dones en tots els nivells de l'administració de l'Estat, proclamant lleis que garantissin els seus drets, pronunciant discursos que es mantenen vius en la memòria de la dona africana; sens dubte, en el camp de l'economia, centrant els seus esforços en l'activitat agrícola i en el camperolat, al que considerava el sostén de tot el país, repartint terres entre els agricultors, creant una xarxa de micropreses, però també privilegiant la producció i el consum local –la seva campanya "consumim burkinabé" va calar profundament en la població i féu reviure el sector tèxtil tradicional-.

Però si la popularitat de Thomas Sankara molestava als Caps d'estats veïns –a excepció de Rawlings, president ghanès, admirador incondicional de la seva obra- fins al punt de que en els seus viatges oficials no s'atrevisin a rebre'l en les capitals, sinó en petites poblacions frontereres, el que més preocupava a París o a Washington, a l'FMI i al Banc Mundial –des d'aquests quatre centres de decisions financeres s'intentà boicotejar el procés econòmic en que Sankara havia encausat al país- era el perill que suposava pels interessos occidentals la presència d'un líder díscol a Àfrica, el "mal exemple" que constituïa la seva constant desobediència als dictats dels poderosos, el seu discurs antiimperialista i panafricanista, la seva lluita a favor de l'impagament del deute extern per part de tots els països del continent. I sens dubte, també l'aureola d'heroi en que l'anava embolicant la seva adhesió a la causa dels més desafavorits.

Un recorregut panoràmic per la història de l'Àfrica postcolonial deixa veure a les clares que els líders africans que no accepten sotmetre's als dictats de l'antiga metròpoli i que opten per una via de desenvolupament independent tenen una esperança de vida molt reduïda. Els que, en canvi, accepten al peu de la lletra els dictats de l'amo saben que la seva longevitat depèn de la seva obediència, i amb gust es sotmeten a ella, al màxim quan aquesta els proporciona més riqueses de les que mai haguessin somniat posseir. El cas de Lumumba i Mobutu està aquí per il·lustrar aquesta realitat. Sankara pertanyia al grup dels primers, al dels que lluitaren per tornar als seu poble la dignitat perduda en mans franceses, s'esforçaren en buscar pel seu país una sortida del tràngol en que segles d'esclavitud i dominació colonial l'havien relegat. Els seus detractors declaren que tenia massa pressa en aconseguir els seus objectius. Sens dubte era veritat. Execrava la idea de que les seves promeses tardessin en fer-se realitat. Va cometre altres errors, alguns d'ells de pes, però cap tan greu com el de confiar fins a l'últim moment, tot i les múltiples advertències que va rebre, en la possibilitat de solventar les seves diferències amb Compaoré per mitjà del diàleg, deixant així al seu país immers, de nou, en la història interminable escrita, en aquest cas, des de l'Eliseu.

Tenia trenta-set anys quan fou assassinat. Avui, quasi vint anys després, les seves restes romanen en la fossa en que foren dipositades, junt a les altres dotze víctimes del 15 d'octubre, en el cementiri de Dagnoen, un barri popular de Uagadugú. Sobre ella, els seus incondicionals han edificat una sort de tomba sobre la que destaca la consigna de la seva revolució: Pàtria o mort, vencerem. Un sepulcre digne del President dels pobres.